

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง “ทุนทางสังคมในการพัฒนาของชุมชนบ้านหินกอง หมู่ที่ 8 ตำบลหนองขาม อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี” นี้ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ

ประการแรก เพื่อศึกษาลักษณะความเป็นมา และวิวัฒนาการของชุมชน บ้านหินกอง หมู่ที่ 8 ตำบลหนองขาม อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

ประการที่สอง เพื่อศึกษากระบวนการทุนทางสังคมในการพัฒนาของชุมชนบ้านหินกอง หมู่ที่ 8 ตำบลหนองขาม อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

ดังนั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นในการศึกษาครั้งนี้ ตลอดจนถึงเนื้อหาต่าง ๆ ที่ส่งผลให้ชุมชนสามารถนำเอาทุนทางสังคม และหรือกระบวนการทุนทางสังคมมาใช้ในการพัฒนาของชุมชนได้จนประสบความสำเร็จ ผู้ศึกษาจึงศึกษาโดยเน้นวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ และในปรากฏการณ์ของชุมชน (Participant Observation) รวมถึงวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participant Observation) การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal Interview) และการสัมภาษณ์/พูดคุยแบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview)

การเลือกพื้นที่ในการศึกษา

การเลือกพื้นที่ในการศึกษาถือว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ เพราะว่าการศึกษาเชิงคุณภาพจำเป็นที่จะต้องอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นชุมชน ทั้งโดยภาพรวมและโดยเชิงลึก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอย่างมากที่ต้องเลือกชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และประสบความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนของตนให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้ศึกษาจึงเลือกชุมชนบ้านหินกอง หมู่ที่ 8 ตำบลหนองขาม อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เป็นพื้นที่ในการศึกษาเรื่องทุนทางสังคมในการพัฒนา เพราะเป็นชุมชนที่ได้รับการรับรองจากกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ในการได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ของจังหวัดชลบุรี และยอมรับในการฝ่าวิกฤตทางเศรษฐกิจที่

เกิดขึ้นไปได้ โดยใช้ทุนทางสังคมของชุมชน ทั้งยังมีแนวคิด แนวทาง ขั้นตอน ตลอดจนยุทธศาสตร์ และกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และชัดเจน

กลุ่มประชากรที่ศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากเป็นการศึกษาในพื้นที่บ้านหินกอง หมู่ที่ 8 ตำบลหนองขาม อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ผู้ศึกษาจึงเลือกกลุ่มประชากรโดยอาศัยข้อมูลของบ้านหินกอง หมู่ที่ 8 ตำบลหนองขาม อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ดังนี้

- ผู้ใหญ่บ้าน	จำนวน 1 คน
- สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขาม	จำนวน 2 คน
- ผู้อาวุโสและ ผู้นำในหมู่บ้าน	จำนวน 4 คน
- พัฒนาการ	จำนวน 1 คน
- ประธานและกรรมการกลุ่มแปรรูป	จำนวน 3 คน
- ประชาชนในหมู่บ้าน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหา	จำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ผู้ศึกษาใช้ในการศึกษาเรื่องนี้ ประกอบด้วย

1. แนวคำถามประกอบการสนทนา และการสัมภาษณ์ซึ่งใช้คำถามปลายเปิด (Open Discussion) เพื่อให้ผู้ตอบหรือผู้ถูกสัมภาษณ์ได้พูดคุยและตอบคำถามพร้อมทั้งแสดงเหตุผลและความคิดเห็นไปในตัวด้วย ซึ่งแนวคำถามที่ผู้ศึกษาต้องการ ประกอบด้วย

- ข้อมูลทั่วไป หรือข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านและของสมาชิกของหมู่บ้าน
- ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในหมู่บ้าน
- ข้อมูลเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาและกระบวนการต่าง ๆ ที่ใช้ในการแก้ไขปัญหา

ปัญหาของหมู่บ้าน

- ความสัมพันธ์ หรือรูปแบบความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน ที่มีทั้งกับผู้คนในชุมชนด้วยตนเอง และกับคนที่อยู่นอกชุมชน ซึ่งอาจเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐ หรือคนในชุมชนใกล้เคียง ทั้งก่อนการแก้ไขปัญหาที่กระทบต่อหมู่บ้าน ขณะกำลังแก้ไขปัญหา และหลังจากที่แก้ไขปัญหาจนประสบความสำเร็จแล้ว

2. อุปกรณ์บันทึกความรู้/ความทรงจำภาคสนาม (Field) อันประกอบไปด้วย สมุดจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง รวมถึงกล้องถ่ายภาพ ฯลฯ เพื่อเป็นประโยชน์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและป้องกันการลืมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ก็เป็นไปตามหลักการของการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งต้องศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งก่อนลงพื้นที่ และขณะลงพื้นที่ภาคสนาม พื้นที่ในที่นี้หมายถึง หมู่บ้านหินกอง นั่นเอง โดยผู้ศึกษาใช้วิธีการดังต่อไปนี้

1. ศึกษาโดยค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ นิตยสาร รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแหล่งข้อมูลข่าวสารอื่น ๆ เช่นอินเทอร์เน็ต รายการโทรทัศน์ สื่อวีดิทัศน์ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา ซึ่งมี 4 แนวคิดด้วยกัน คือ

- ก. แนวคิดทุนทางสังคม
- ข. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน และความเป็นชุมชน
- ค. แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง
- ง. ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

โดยทั้ง 4 แนวคิดที่นำมาใช้ศึกษา ผู้ศึกษาได้เน้นในแง่มุมมองของแนวคิดทุนทางสังคม กับแนวคิดชุมชนเข้มแข็ง เพื่อที่จะได้ตอบโจทย์การศึกษาตามที่ได้กำหนดไว้

2. ใช้การสัมภาษณ์ และสนทนาแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการกับบุคคลต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ ตลอดจนประชาชนในหมู่บ้าน รวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหา โดยทำการสัมภาษณ์ และพูดคุยตามประเด็นคำถามที่กำหนดไว้กว้าง ๆ พร้อมทั้งทำการจดบันทึกและบันทึกเสียง โดยในการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการนั้นผู้ศึกษาได้ทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อแสดงต่อผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขาม ผู้อาวุโส และ ผู้นำในหมู่บ้าน ผู้อาวุโสและ ผู้นำในหมู่บ้าน ประธานและกรรมการกลุ่มแปรรูป ประชาชนในหมู่บ้าน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหา เบื้องต้นก่อน เพื่อเป็นการให้เกียรติและแสดงความนับถือวิชาการมากขึ้น

3. ใช้วิธีการสังเกต ดังนี้

- การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้ศึกษาใช้วิธีการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน เข้าร่วมประชุมเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลและวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การ

เรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ศึกษากับชาวบ้าน ซึ่งผู้ศึกษาจะเข้าไปอาศัยและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้าน ในช่วงเวลาที่เข้าไปศึกษาในพื้นที่จริง

- การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ในบางกิจกรรม เช่น การเดินเวรยาม เป็นต้น บางครั้งผู้ศึกษาไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้ ก็ใช้วิธีการสังเกตจากสภาพแวดล้อมและปฏิกริยาของผู้คนในหมู่บ้านแทน

การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นในเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยใช้แนวคิดต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาในตอนต้นเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ซึ่งในขั้นต้นผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นที่อยู่ในภาคสนาม เช่น สภาพความสัมพันธ์ของบุคคลในหมู่บ้าน, สภาพพื้นที่การตั้งบ้านเรือนอาศัยที่มีผลต่อความสัมพันธ์และการประกอบอาชีพ เพื่อให้ทราบสาเหตุความสัมพันธ์เบื้องต้นของการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในขณะเก็บข้อมูลและภายหลังการเก็บข้อมูล ผู้ศึกษาทำการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยการวิเคราะห์ เปรียบเทียบกับแนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในลักษณะที่เป็นกระบวนการ และผู้ศึกษาได้ทำให้เกิดการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันด้วยกับคนในชุมชน เพื่อให้เกิดการตรวจสอบข้อมูลและเรียนรู้ทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ที่มีในชุมชน อันทำให้มีผลดีต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง

ในส่วนของการนำเสนอข้อมูลนั้น ผู้ศึกษาได้เขียนพรรณนาและแสดงกรอบสรุปเนื้อหาในแต่ละขั้นตอนที่สำคัญเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และสรุปรวมในตอนท้ายต่อไป